

ზოია ცხადაია

Zoia Tskhadaia

თსუ შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი
TSU Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

„ცამ მომმადლა და ...მიმილო ცამან“

„Heaven Gave Me and... Heaven Accepted Me“

The Second World War had just finished when (1946, 5.V) student Ana Kalandadze recited her first poems at the Writers' Union of Georgia, the majority of which were later recognized as masterpieces. War and post-war poetry was strictly limited to declarative, conjunctive style and themes, which did nothing to do with Ana Kalandadze's pathos. She was warmly appreciated, and soon after her first performance, her poems were published in Georgian journals. It was a promising start. However, everything radically changed in August 1946 with a new wave of repression launched by the totalitarian Soviet system. Anna Akhmatova, Mikhail Zoshchenko, Nikolay Tikhonov were severely reprimanded by the decision of the Central Committee of the CPSU ... the latter was dismissed from the chairmanship of the board of the Writers' Union. There were no objective reasons for such a decision by the government. Such was the subjective attitude of the evil empire towards freethinking. The repression campaign begun in Moscow was then extended to the "union" republics. Taking into account the message received from the center, in 1946, literary magazine "Mnatobi" (No. 9, 10) sharply criticized Ana Kalandadze's poetry for not being guided by advanced ideas, being trapped in decadence, etc. From now on, Ana Kalandadze's free poetry would have to follow the censor's orders. She refused to obey, stopped publishing poems, and only in 1953 her first book came out.

Post-Stalinist liberalization has made it possible to avoid the absurd clichés of socialist realism since the second half of the twentieth century. In

Georgian scientific criticism, Ana Kalandadze is regarded the first author (I. Ratiani), who overcame this tough path of transformation and created poetry with new artistic values. In her poems, it is especially important to present with greater intensity the spiritual world of the lyrical hero, personality. Her lyrical reflections, lyrical monologues, biblical motifs, historical themes organically blend into the poet's thought system, thinking about the meaning of life. The early poetic forms of life and beauty, her palette, were colored with new, complex feelings of earthly life, existential visions. Her lyrics largely determined the achievements of Georgian poetry in the second half of the 20th century.

საკვანძო სიტყვები: ტოტალიტარიზმი, სოციალისტური რეალიზმი, კრიტიკა, კლიშეები, პოეზია

Key words: totalitarianism, socialist realism, criticism, clichés, poetry.

ანა კალანდაძე ჭეშმარიტად სახალხო პოეტი იყო. მისი ლექსები ერთნაირად ხიბლავდა პრეტენზიულ, ელიტარულ მკითხველსა თუ რიგით ადამიანს, რადგანაც მის ტექსტებში კლასიკური სისადავე ერწყმის ჭეშმარიტ, ამაღლებულ პოეზიას.

1946 წლის 5 მაისს საქართველოს მწერალთა კავშირის დარბაზში ჯერ იდეგ უცნობმა სტუდენტმა ქალმა (21 წლისამ) თავისი პირველი ლექსები წაიკითხა (მათ შორის მრავალი შემდეგ შედევერად იქნა აღიარებული). II მსოფლიო ომი ახალი დამთავრებული იყო და გადატანილი ტკივილების ფონზე განსაკუთრებული ენერგიით გაიჟღერა პოეტის გულწრფელმა და ღრმა პოეზიამ. ლექსები იმდენად შინაგანი თავისუფლებით იყო გამოთქმული, რომ თავად არცკი ეფიქრებოდა, თუ დაუბეჭდავდნენ: ომისა და ომისშემდგომი წლების საბჭოთა და,

მათ შორის, ქართული პოეზია, ხომ მკაცრად იყო შეზღუდული დეკლარაციული, კონიუნქტურული სტილითა და თემატიკით, რაც საერთოდ არ ემთხვეოდა ანა კალანდაძის პოეტურ პათოსს. თუმცა, პირველი პრეზენტაციიდან მალევე, ანასთვის მოულოდნელადაც, მისი რამდენიმე ლექსი გამოქვეყნდა ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (გაზეთი „ლიტერატურა და ხელოვნება“, 1946 წ., 14 ივნისი; ჟურნალი „მნათობი“, 1946, №4). პირველმა პუბლიკაციამ გარკვეული იმედები ჩაუსახა პოეტს: ეს კარგი დასაწყისი იყო, რომელსაც თითქოს მეტი წარმატება და სიახლე უნდა მოეტანა მისთვის, მაგრამ სულ მალე, იმავე 1946 წლის აგვისტოში, ტოტალიტარული საბჭოთა სისტემის მიერ ლიტერატურული რეპრესიების ახალი ტალღა დაიწყო. ჟურნალების – „ზვეზდასა“ და „ლენინგრადის“ – წინააღმდეგ გაზ. „პრავდაში“ დაიბეჭდა წერილი¹, სსრკ კომპარტიის ცკ-ის 11 აგვისტოს დადგენილებით კი სასტიკად გაკიცხეს ანა ახმატოვა, მიხაილ ზომჩენკო, ნიკოლოზ ტიხონოვი და სხვ. ანა ახმატოვას, გამორჩეულ რუს პოეტ ქალს, *მრუში* უწოდეს, ზომჩენკოს – უპრინციპო, ტიხონოვი კი გაათავისუფლეს მწერალთა კავშირის გამგეობის თავმჯდომარეობიდან. ცხადია, რომ არცერთ აღნიშნულ გადაწყვეტილებას არ ჰქონია ობიექტური, რეალური მიზეზი, გარდა ბოროტების იმპერიის სუბიექტური დამოკიდებულებისა თავისუფალი აზრისადმი. ეს იყო სისტემისთვის ჩვეული შიშის დანერგვის მორიგი მცდელობა. როგორც წესი, მწერლების რბევა-დაწიოკების გეგმა მოსკოვში მუშავდებოდა და შემდეგ ვრცელდებოდა ე.წ. „მოკავშირე“ რესპუბლიკებში. საქართველოს მწერალთა კავშირის პარტიულმა ორგანიზაციამ, ცხადია, უყურადღებოდ არ დატოვა „ცენტრიდან“ მიღებული სიგნალი და ადგილობრივი კამპანია გააჩაღა: 1946 წლის ჟურნალ „მნათობის“ მე-9 და მე-10 ნომრებში დაიბეჭდა „აღშფოთებულ ქართველ მწერალთა“ წერილები, რომელთა კრიტიკის ობიექტი სწორედ ანა კალანდაძის ლექსები გახდა. წერდნენ, რომ, მიუხედავად თავისი პოეტური ნიჭისა, მას არ აქვს ცხოვრებისეული გამოცდილება, არ ხელმძღვანელობს მოწინავე იდეებით, დეკადენტობის ტყვეობაშია მოქცეული, მისი თემატიკა არ შესაბამეა თანამედროვეობის მოთხოვნებს და ა.შ. იმავე, 1946 წლის

¹ საკავშირო კ.კ.(ბ) ცენტრალური კომიტეტის 1946 წლის 14 აგვისტოს დადგენილება ჟურნალების – „ზვეზდასა“ და „ლენინგრადის“ შესახებ (დაიბეჭდა გაზეთ „პრავდაში“ 15 აგვისტოს).

სექტემბერში საქართველოს მწერალთა კავშირის მესამე ყრილობაზე საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მდივანმა პროპაგანდის დარგში კრიტიკის ობიექტად კვლავ ანა კალანდაძე აქცია და ურჩია „მის მაქებრებს“ (კ. ნადირაძეს, ა. მაშაშვილს, გ. შატბერაშვილს, მ. ქვლივიძეს, ზ.ც. XX საუკუნის ქართული ლირიკის ისტორიიდან, თბილისი: 2006, „მერანი“, გვ. 72) მეტად კრიტიკულები ყოფილიყვნენ ახალგაზრდა პოეტისადმი, რაც „ააცდენდა მას თავბრუდახვევას“ და „ნამდვილი პოეზიისკენ“ გაუკაფავდა გზას. „ნამდვილი პოეზია“ კი გულისხმობდა სოციალისტური რეალიზმის კლიშეებს მორგებულ, პოეზიისგან დაცლილ, გამოფიტულ პოეზიას. ანა კალანდაძის ლაღი და თავისუფალი სამყაროდან გამოსული ლირიკა ამიერიდან უნდა დამორჩილებოდა პარტიის პროგრამის გადაწყვეტილებათა სულისკვეთებას, ყოველდღიურობის მოთხოვნებს. ცენზურის დიქტატს, ერთხელ და სამუდამოდ დადგენილს... ანა კალანდაძემ უარი თქვა მორჩილებაზე და საერთოდ შეწყვიტა ლექსების გამოქვეყნებაცა და საჯარო კითხვაც! მხოლოდ შვიდი წლის შემდეგ, 1953 წელს იხილა ქართველმა მკითხველმა ანას პირველი კრებული, რაც პოსტსტალინური ლიბერალიზაციის, ე.წ. „დათბობის“ მაუწყებელი იყო.

XX საუკუნის მეორე ნახევრიდან, ზოგადად საბჭოთა მწერლობაში, და, მათ შორის ქართულშიც, თანდათან იხსნებოდა რეჟიმის მიერ ჩაკეტილი წრე. პოსტსტალინურმა „დათბობის“ პერიოდმა, მართალია, მცირედი, მაგრამ მაინც შვება მოუტანა ბოლშევიკური იდეოლოგიით დათრგუნვილ მწერლობას: შესაძლებელი გახდა სოცრეალიზმის აბსურდული კლიშეებისათვის თავის არიდება და მალე – რღვევაც კი. „60-იანელებად“ სახელდებული პროზაიკოსებისა თუ ლირიკოსების მაღალი ნიჭიერების, გემოვნებისა და შინაგანი მზაობის ერთობლიობით შეიქმნა სრულიად განსხვავებული, ახალი მხატვრული ღირებულებებისა და მიზნების მქონე ლიტერატურა. „პირველი ავტორი, – შენიშნავს ი. რატიანი, – რომელსაც ტრანსფორმაციების ამ რთულ გზაზე დავსახელებთ, არის ანა კალანდაძე, რომელმაც საბჭოთა ხელისუფლებასთან ურთიერთობის საკმაოდ რთული და ხანგძლივი გზა დამლია, ვიდრე თავისი პოეზიის ღირებულ ფრთას გააჟღერებდა. სწორედ ანა კალანდაძის შემოქმედება იქცევა ერთ-ერთ უადრეს გამოვლინებად პოეტური დისკურსის ლიბერალი-

ზაციისა საბჭოთა პოლიტიკურ ზეგავლენისგან“ (რატიანი, 2016, გვ. 213).

ანა კალანდაძის შემოქმედება მრავალფეროვანია როგორც თემატურად, ასევე მხატვრული თვალსაზრისით. თავისი გამოჩენით მან, გარკვეულწილად, შეავსო ის სიცარიელე, ის მდუმარება, „ჩაკლული სულის“ (გრ. რობაქიძე) სიცივე, რაც დახვდა 1930-იანი წლების რეპრესიებისა და ომისშემდგომ ქართულ რეალობაში. შეავსო ახალი პოეტური ემოციით, ადამიანური სიხარულით, რწმენით, უშუალოდ სითბოთი, გულწრფელობით. ყოველგვარი პათეტიკის გარეშე ქართულ პოეზიაში შემოიჭრა ვარსკვლავებიანი უზადლო ცა და მთვარე, მხრებგაშლილი ქედები, შრიალა ჭადრები, ლურჯად მობიბინე ბალები, ქორბუდა ირმები... ეს პოეტური სახეები რეფრენის სახით მეორდება ლექსში „სხვა საქართველო სად არი“:

ქარი გიმღერის ნანასა,
ზღაპარს გაიმბობს ჭადარი...
ძეწნამ ალერსით აშავსო
ექვებით ნაავადარი...

საქართველოო ლამაზო,
„სხვა საქართველი სად არი?“
ცა ვარსკვლავებით ინთება,
ცა – არცა რისი სადარი...

მთვარე რომ ამობრწყინდება,
გული გაფრენად მზად არი...
დიდება, შენი დიდება,
„სხვა საქართველო სად არი?“

„იმ წლების – სისასტიკის, მრისხანების, სიძულვილის წლების შემდეგ ანა კალანდაძე იყო ჩვენი თაობის პირველი საერთო სიყვარული“, – წერდა გურამ ასათიანი (ასათიანი, 1983, გვ. 314).

მისი ლექსები საოცარი მუსიკალურობით გამოირჩევა. აკი თავდაც ამბობს: „რა ვარ? სტვირი ვარ“... სტვირი – ქართული ხალხური საკრავი, სულის ჩაბერვით რომ უკრავს და სრულიად სამყაროს საგალობელს რომ მოგასმენინებს:

ეს სიხარულის ცრემლებია, როდი ვტირივარ?
ქარი ჩამბერავს, ავმღერდები: მე ხომ სტვირი ვარ
ქარში გაზრდილი, უგუნურთა
მოჭრილი მერე?
ხმით საამურით მპყრობი გულთა
ვუმღერი ველებს...
ატირებული მფლობელი ვარ
შენი გულისაც...
იალაღებით მობერილ ვარ
სიყვარულისად...
მხოლოდ შენს გულში მიპოვნია
ვანი სულისად...

ეროვნული გრძნობა, თემატიკა ანა კალანდაძისათვის ერთ-ერთი გამორჩეულია, რომელიც პოეტმა ქალმა თანდათან მრავალფეროვანი და მრავალსახოვანი გახადა. ეს არის თავისი ქვეყნის პრეისტორიული წარსულის თუ უკვდავ წინაპართა გახსენება, ქრისტიანული ციხე-ტაძრების თუ მშობლიურ მთათა „ლურჯი მწვერვალების“ განცდა... ლექსში „და მზეც რვალისა“ ანა კალანდაძე წარმოდგვიდგენს ბიბლიურ ნოეს ძის, იაფეტის, ერთ-ერთ ვაჟს – თუბალს, ტყვეებით და სპილენძის ჭურჭლით მოვაჭრეს. ისტორიულ წყაროებსა და სამეცნიერო ლიტერატურაში არსებობს მტკიცებულებანი, რომ თუბალ// თობალის ჩამომავალნი არიან იბერები ანუ ქართველები (იოსებ ფლავიუსი, ვივიან დე სენ მარტენი, ნიკო მარი, ივანე ჯავახიშვილი, პავლე ინგოროყვა...). ეს ლექსი ისტორიული მეხსიერების უშორესი ხილვებითაა ახმიანებული:

შენ თუბალი ხარ,
გაქვს მარჯვენა უშრეტი ძალით...
მჭედელთა წესით
გრძნეულ მიწაზე ცადამწვდენი დააგზნე ცეცხლი, –
გამოგეჭედა ქვეყნად პირველს რკინა და რვალი ...
შენ თუბალი ხარ, ო, შავთვალა შენ ხარ თუბალი.
კავკასიამდე უუშორეს მანძილს გაივლი,
მოხვალ, ჭოროხზე ემკვიდრები რკინის უფალი...

ასეთივე განწყობით ქმნის პოეტი საქართველოში ქრისტიანობის მქადაგებლისა და გამავრცელებლის, მართლმადიდებლური ეკლესი-

ის წმინდანის, ნინო კაპადოკიელის მხატვრულ სახეს. გადმოცემის მიხედვით, წმინდა ნინოს დიდი გაჭირვებით გამოუვლია ჯავახეთის დათოვლილი მთების ტყეები და ასე მოუღწევია მცხეთამდე, სადაც შესდგომია კიდეც ქართველთა გაქრისტიანებას. ეს გზა – გრძელი და ქარიშხლიანი, თავისებურად ლამაზი და მომხიბვლელია ლექსში „მოდოდა ნინო მთებით“... ლურჯი მწვერვალების, რძისფერი ნისლის, სადღაც – ბარში აყვავებული ვარდებისა და ქარის შემზარავ კივილში მოაბიჯებს ვაზის ჯვრით ხელში ყმაწვილი ქალი საქართველოსკენ... შეიძლება ითქვას, ამაზე კარგად, ამაზე ემოციურად არ გამოხატულა თანამედროვე ქართულ პოეზიაში წმინდა ნინოს სახე.

ლურჯ მწვერვალებს
ქარი რძისფერ ნისლში ხვევდა...
და, როდესაც ბარში ვარდნი ყვაოდნენ,
თოვლი იდო ჯავახეთის მთათა ზედა
და ტყეებში ქარიშხლები ბლაოდნენ...
მოჰკიოდა, ქარი ღრუბლებს მოჰკიოდა
და ფარავნის ტბასა ზედა ძრწოდა ქარი...
მოდოდა, ნინო მთებით მოდიოდა
და მოჰქონდა სანატრელი ვაზის ჯვარი...

ისტორიული სახელოვანი წინაპრების სახეებს განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს ანა კალანდაძის პოეზიაში: დავით აღმაშენებელი, თამარ მეფე, ქეთევან დედოფალი, დავით გურამიშვილი, ბესიკ გაბაშვილი... ლექსი – „ფეხი დამადგით“ – ეძღვნება დავით IV ბაგრატიონს, აღმაშენებელს, რომელმაც არაბთა ოთხასწლიანი ბატონობისგან გაათავისუფლა ქვეყანა. გადმოცემით, მას ანდერძად დაუტოვებია, დაესაფლავებინათ გელათის ტაძრის შესასვლელში ისე, რომ იქ მისულს, ყველას, მისი საფლავის გულზე უნდა დაედგა ფეხი... ეს იდუმალი ანდერძი პოეტმა თავისებური ხედვით გაიაზრა: თითქოს რაღაც ცოდვათა მიტევებას ითხოვდა მეფე, რომელმაც ტანჯვისა და საბოლოო განადგურებისგან იხსნა ერი:

ღირს მსახურებდი ქართულ მიწა-წყალს,
რაი გადარდებს?
გასწიე იგი „ნიკოფსიითგან
დარუბანდამდე“....

თუ, ეს მაღალთა თავმდაბლობაა
ოდით და ოდით?
თუ ცოდვილი ხარ, მაშინ, მეფეო,
რალა ქნან ცოდვილთ

სულის სიმშვიდის, სულის სიმშვიდის
ვერსით მპოველთა?
– გულზე დამადგით, ფეხი დამადგით
გულზე ყოველთა...

ქეთევან დედოფალი, – პოეტისა და კახეთის მეფე თეიმურაზ პირველის დედა, რომელიც მუსულმანობის მიუღებლობის გამო სასტიკად აწამეს 1624 წლის 12 სექტემბერს ირანის ქალაქ შირაზში, ქართულმა ეკლესიამ წმინდანად შერაცხა და იმ დროიდან „ქეთევან წამებულად“ მოიხსენიებენ. მისდამი მიძღვნილ ლექსში ანა კალანდაძეს თითქოს წარსულიდან მოაქვს სათქმელი, საოცრად რბილი, ზომიერად შერჩეული არქაული ლექსიკა და სინტაქსური წყობა:

რვალის ქვაბი გადმოეგდო ქონდაქარსა,
ღიღინებდა კაცთა გრძნობის ქონდაქარი...
ლურჯი ბაგით თქმული ლოცვა გაჰყვა ქარსა,
ქროდა ქარი...
ცეცხლით სწვავდნენ
ტანშეპარცულ დედოფალსა,
უდრეკ იყო დედოფალი!

ანა კალანდაძის პოეზიაში მუდმივად წინ მოდის ბიბლიური მოტივები. ბიბლიური პერსონაჟები: კაენი, აბელი, მოსე, იელოვა, მათე, ეზდრა, ჰიმენე, ელისე და სხვ., სხვადასხვა კონექსტში იჩენს თავს და ამ სახეთა წარმოჩენაში განზოგადდება პოეტის აზრი სიკეთისა და ბოროტების ურთიერთმიმართებაზე, მარადიულ ჭეშმარიტებაზე:

გაბრწყინებული იყო ტამარი,
ცეცხლმა აავსო და თვალთა სხივმან...
ხმა გუგუნებდა გუმბათოვანით:
– „შექმენ საფასე, ვერ გარყვნას მღილმან!“
შენს ლამაზ სახეს კელაპტრის ალი
მიღმა ქვეყნიურ სინათლეს ჰფენდა...
(უსათაურო)

უსათაურო ლექსში – „ჩამოუქროლებს სასაფლავს...“, პოეტი ფერწერულად წარმოსახავს ქვის მაღალ ჯვარზე გულსაკლავად მკვნესარე მესიას და „კაცობრიობის დიდი ცოდვის გამოსასყიდად, მაცხოვრის ფერხთით“ სისხლით შეღებილ „ადამის ქალას“... ამ განწყობით შთაგონებული ტექსტები უძველესი ქართული სასულიერო პოეზიის გამოცდილებასაც გაგვახსენებს. ანა კალანდაძეს შეუძლია, კალმის მინიმალური მონასმით აღბეჭდოს უზენაესის „გაბრწყინებულ სხივთა ნათელი“...

მრავლისმთქმელია და მრავალფეროვანი ანა კალანდაძის პეიზაჟური ლირიკა, ის უკიდევანო სივრცეები, სამყაროს მშვენიერი ხედები, აღტაცების, დაფიქრების, ადამიანური სევდის მიზეზს რომ აჩენენ. ლაპილის მწვერვალზე დიდებული მთვარის რომანტიკა და ცასმიბჯენილი ძველი მურყვამი, შუასაუკუნეების მთავარანგელოზის ეკლესია – ლაშთხვერი, ღვთისმშობლის სახელობის ლამარია, თვალშეუდგამი მწვერვალები: უშბა და თეთნულდი, სადაც ყველაფერი „ზღაპრულია და იდუმალი“... ამგვარ დიდებულ წარმოსახვებს ხშირად ფერწერული ხილვები ენაცვლება. ლექსში – „აქ საუფლოა მთვარის“ – ზღაპრულ ფონს ისევ მთვარე ქმნის: „მთვარის საუფლო“ ანუ მთვარის საბრძანებელი სინტაგმაა, მთვარე, როგორც უფალი, დაჰნათის ბუნების მდუმარებაში გაფენილ მშვენიერებას.

აქ თეთრი ვარდი ცხოვრობს
და მაგნოლია მარტო...
დ... ჩუმი ავოკადო
და... ზღვის ტალღები თვლემენ
და... ზეფირია წყნარი,
ვარდებთან მოუბარი,
აქ საუფლოა მთვარის
და თეთრი ქრიზანთემა.

ასეთივეა პოეტის მიერ პერსონიფიცირებული თუთა, რომელსაც სითბო და სიყვარული შემოაქვს მის სამყოფელში: „ლამის სახლში შემომეჭრას თუთა, / ლამის თავზე გადამისვას ხელი... / დამიძახებს, თვალს ჩამიკრავს მუდამ / ხე მაღალი, ხე ზურმუხტის ფერი... („თუთა“). ან: „ფოთლები... ფოთლები“, კვნესით და გოდებით რომ ეთხოვებიან სამყაროს, „მოწყდნენ და გაფრინდნენ, / გაფრინდნენ, / გაფრინ-

დნენ / ფოთლები... ფოთლები... / ხეთ ხელი ალაპყრეს / და ღმერთი ადიდეს“... „ლამის მეც ავტირდე, / ნამკვები დაღონდნენ“... – ასე ხედავს და ასეთია პოეტი ქალის მიერ აღქმული ეს სევდიანი მშვენიერება. სამართლიანად წერდა ნოდარ ჩხეიძე: „მან გააქალურა ყოველივე და გვიჩვენა ისეთი სილამაზე, როგორსაც ჩვენ არასოდეს ან იშვიათად ვხედავდითო“... (ჩხეიძე, 1969, გვ. 90). მრავალთა შორის ამის კიდევ ერთ დასტურად მოვიყვანთ ლექსს – „ღრუბლები“: ღრუბლებმა მთელი სამყარო მოატარეს პოეტ ქალს, „ცა პირამიდების“ თუ გამქრალი, უკვე ზღაპრადქცეული ძველი ურარტუ...

მათ გადაიარეს ცა პირამიდების,
ხეთა და მიდია...
ზღაპრული ურარტუ, ქართული მინდვრები,
კვლავ საით მიდიან?
რამდენი მწვერვალი გადავლეს უკლებლივ,
კვლავ ფეხქვეშ რაოდენ
მწვერვალებს ითვლიან
ღრუბლები...
კვლავ საით მიდიან ღრუბლები?
რა ვიცი... მიდიან...

ანა კალანდაძე, მეტი უშუალოებისთვის, ხშირად მიმართავს დიალოგის ფორმას. ეს მისი ხელწერის ერთი საინტერესო და ეფექტური პოეტური საშუალებაა: „ყვავილების ღამე / საიდუმლოს მქონე, / ქალბატონო ანა, / აღარ გახსოვთ, მგონი... / ... მაშ დუმილი რაა / ხანგრძლივი და მწველი? / – გულგატეხისაგან დამცველია ჩემი! / – ძველ ციხეზე მაღლა, / თეთრ ღრუბელთა ბოლოთ, / არ ავიდეთ? / – დიახ, / გაზაფხულზე მხოლოდ!..“. გავიხსენებთ დიალოგს არჯაკელთანაც, რომელიც მთის ყვავილოვანი მცენარეა: „თქვი, არჯაკელო ხვიარა, / ქსანზე ვინ ჩამოიარა? / – რა ვი, ღრუბლებზე ვფიქრობდი / და არა გამიგია რა... / – მეც... სხვათა შორის ვიკითხე, / სალაპარაკოდ კი არა“... ასეთი ლირიკული ტექსტები ანა კალანდაძეს მრავლად აქვს შექმნილი ე.წ. „ფშაური ციკლის“ ლექსებში. მათი უმეტესობა პეიზაჟური ლირიკის ნიმუშებია: „გაის გაზაფხულს“, „შუაფხოს ღამე“, „ხოშარა“, „ციხეგორს გალობს ბუღბული“, „არაგვს ქვემოთ, არაგვს ზემოთ“, „მე არაგვზე დავრჩებოდი“ და სხვ.

ამავე, ფშაური ციკლის ლექსებში გამოირჩევა ანა კალანდაძის სატრფიალო ტექსტები: „რომ ავყოლოდი გულისთქმას“, „მე არაგვზე დავრჩებოდი“, „რატომ შეშალე ბილიკი?“ „ვაჟაო, დილის მზის სხივო“ და სხვები.

რომ ავყოლოდი გულისთქმას,
ჭკუას არ დავიხმარებდი,
შენთან დავლევდი ჩემს დღეებს,
შენს გულში გავიხარებდი...
ზურგს საფეკავს წამოვიგდებდი,
გზას წისქვილისკენ გავლევდი...
ბატარაც რამე გწყენოდა,
სულს ხოხობივით დავლევდი...

სიყვარულია უთუოდ ინსპირაცია იდუმალი და ლამაზი სევდით გამოთქმული ლექსისა, „როგორ მინდა შენთან, ჩემო მაგნოლია!“, ერთ-ერთი შედეგის, მის პოეზიაში:

ვით ფოთოლი შენი, მზეზე მოციმციმე,
ქარებს აჰყოლია
და წასულა შენგან, გაფრენილა შენგან,
მიწას დაჰკონვია,
ისე გული მისი სხვათა, სხვათა, სხვათა
უტყვი გამგონეა.
არ ვახსოვარ ალბათ, არ ვახსოვარ ალბათ,
ჩემო მაგნოლია!

მოკრძალებულია ანას ამ თემაზე შექმნილი ლირიკა ისევე, როგორც თავად იყო ბუნებით მოკრძალებული, ადვილად რომ არ გაცემდა ქალური გრძნობის იდუმალებას. მისი პირადი ცხოვრებაც ისე აეწყო, ვერ შექმნა მყარი ოჯახური გარემო. ხანმოკლე იყო მისი ქორწინების ისტორია ცნობილ ქართველ რეპრესირებულ პოეტთან, შალვა მჭედლიშვილთან. არ დარჩენია მემკვიდრე.

ანა კალანდაძის ლირიკა მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავს მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრის ქართული პოეზიის მიღწევებს. უახლესი სამეცნიერო შეფასებით, „ანა კალანდაძის პოეტური ხმა ახალი ეპოქისათვის აქტუალური ინოვაციურობით, მსოფლმხედველობრივი, ესთეტიკური და სტრუქტურული პროგრესულობით გამოირჩევა,

ნიჭიერი პოეტი-ქალის გამოჩენა სამწერლო სივრცეში, სადაც ქალთა ლიტერატურა მარგინალურ პოზიციაზე იყო გადანაცვლებული, მნიშვნელოვან გენდერულ დატვირთვისაგ ატარებდა: ღრმა, ემოციური, ფიქრიანი, გამოხატვის მინიმალისტურ მანერაზე დაფუძნებული ლექსის მეშვეობით კალანდაძის შემოქმედება ორგანულ თავსებადობას ამჟღავნებს თავისი თანამედროვე დასავლელი ქალი-პოეტების შემოქმედებით ხედვებთან“ (რატინი, 2016, გვ. 213).

„შესაძლოა, გენდერული კონსტრუქციების კვლევა ვინმესთვის გლობალიზაციის თავსმოხვეული ანარეკლი იყოს, მაგრამ ფაქტია ისიც, რომ ქართულ პოეზიაში, ფაქტობრივად, ანა კალანდაძემ დაიწყო მეოცე საუკუნის ახალი ლირიკის წახნაგების დამუშავება და ყველაზე მკაფიოდ სწორედ მის პოეტურ სტილზე, სინტაქსსა და ლექსიკაზე ითქმის, რომ მან შემოიტანა ჩვენში ქალური ნატრატივი“ (მეტრეველი, 2018, გვ.130).

საუკუნის ბოლო ათწლეულებში შექმნილ მის ლექსებში განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია პიროვნების, ლირიკული გმირის სულიერი სამყაროს მეტი სიმძაფრით წარმოჩენა; ლირიკული მედიტაციები, ლირიკული მონოლოგები უშუალოდ, ბუნებრივად მოერგო ცხოვრების საზრისზე დაფიქრებული პოეტის საზოგადო სისტემას; სიცოცხლის, სილამაზის, მშვენიერების ადრეული პოეტური ხატები, მისი ფერადი პალიტრა ახალი, მიწიერი ცხოვრების რთული განცდებით, ეგზისტენციური ხილვებით დაიფერა.

ანა კალანდაძე 2008 წლის 11 მარტს გარდაიცვალა. მასზე საუბარი, შესაძლებელია მისი იმ სიტყვებით დავასრულოთ, რომელიც მან გალაკტიონ ტაბიძეს უძღვნა, ასევე გაზაფხულზე, მარტის თვეში გარდაცვალებულს: „ლამაზი სული ქარით, ფოთლებით, / თვისი სიმშვიდით და შემფოთებით, / ქლიავისა და ატმის ტოტებით, / საგაზაფხულო მიწას შორდება“.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- აბზიანიძე, ზ. (2009). *ლიტერატურული პორტრეტები*, თბილისი: „ბაკმი“.
- ასათიანი, გ. (1983). *ანა, თანამდევნი სულები*, თბილისი: „მერანი“.
- კანკავა, გ. (1964). *ანა კალანდაძის პოეზია*, ლიტერატურული ეტიუდები, თბილისი: „ლიტერატურა და ხელოვნება“.
- მეტრეველი, ზ. (2018). *ანა კალანდაძე და პოლიტიკური პოსტმოდერნიზმი*, თბილისი: „მწიგნობარი“.
- ნიკოლეიშვილი, ა. (1988). *ანა კალანდაძის პოეტური სამყარო*, ლიტერატურული ეტიუდები, თბილისი: „მერანი“.
- რატიანი, ი. (2016). *თანამედროვე ქართული პოეზიის ფორმირება*, ქართული ლიტერატურა, ისტორია საერთაშორისო ლიტერატურული პროცესების ჭრილში, II, თბილისი: „საარი“.
- ჩხეიძე, ნ. (1969). *ლიტერატურული წერილები*, თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.
- ცხადაია, ზ. (2006). *XX საუკუნის ქართული ლირიკის ისტორიიდან*, თბილისი: „მერანი“.

References:

- Abzianidze, Z. (2009). *Lit'eret'uruli p'ort'ret'ebi*. [Literary portraits]. Tbilisi: "Bak'mi".
- Asatiani, G. (1983). *Ana, tanamdevi sulebi*. [Ana]. Tbilisi: "Merani".
- K'ank'ava, G. (1964). *Ana K'alandazis p'oestia*. [Ana Kalandadze's Poetry]. *Lit'erat'uruli et'iudebi*. Tbilisi: "Lit'erat'ura da Khelovneba".
- Met'reveli, S. (2018). *Ana K'landadze da p'olit'ik'uti p'ost'modernizmi*. [Ana Kalandadze and political postmodernism]. Tbilisi: „mts'ignobari“.
- Nik'oleishvili, A. (1988). *Ana K'alandazis p'oet'uri samq'aro*. [Poetic World of Ana Kalandadze]. *Lit'erat'uruli et'iudebi*. Tbilisi: "Merani".
- RaT'iani, I. (2016). *Tanamedrove kartuli p'oeziis pormireba*. [Formation of Modern Georgian Poetry]. *KarTuli lit'erat'ura. Ist'oria saertashoriso lit'erat'uruli p'rotsesebis ch'rilshi*, II, Tbilisi, "Saari".
- Chkheidze, N. (1969). *Lit'erat'uruli ts'erilebi* [Essays]. Tbilisi: "Sabch'ota sakartvelo".
- Tskhadaia, Z. (2006). *XX sauk'unis lirik'is ist'oriidan*. [From the History of the 20th Century Georgian Lyrics]. Tbilisi: "Merani".